

Per Holmer

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1991

Per Holmer (1951) schreef onder meer acht romans (Duizeling verscheen ook in het Nederlands, vertaald door Bertie van der Meij). Hij is vertaler uit het Deens, Engels, Duits en vooral van ruim 100 titels uit het Nederlands, o.a. van Hugo Claus, Cees Nooteboom, Anne Frank, Nescio, Willem Elsschot en Maurice Gilliams. In 1998 ontving hij de Cultuurprijs van de Vlaamse Gemeenschap voor vertalingen. Dit dankwoord verscheen eerder ook in Ons Erfdeel 1991:2 .

Dankwoord bij de aanvaarding van de Martinus Nijhoffprijs 1991

Dames en heren, geachte leden van de jury!

Hartelijk bedankt voor deze eervolle en uiterst verrassende prijstoekenning. Al vaker dacht ik: als ik nog tien jaar doorzwoeg en twaalf nieuwe boeken vertaal en als ook dit beschamend verwaarloosde taalgebied eindelijk zijn Nobelprijs krijgt toegekend, dan móét ik gewoon de Nijhoff krijgen. Nu blijkt dat ik er vóór zou komen. Zoiets gebeurt.

Nederland en Vlaanderen: voor de gemiddelde Zweed is dat, merkwaardig genoeg, min of meer een *terra incognita*. Ik was geen uitzondering. Weliswaar is de prachtige reeks beeldende kunstenaars, van de Vlaamse primitieven tot de COBRA-groep, al sinds jaren goed bekend. Maar daar heb je geen taal of vertaling voor nodig.

Vijftien jaar geleden liet de lijst van vertaalde boeken uit het Nederlands in het Zweeds een – op zijn minst gezegd – zekere willekeur zien. Van poëzie had je alleen twee bloemlezingen, de eerste sterk verouderd, de andere slordig en onrepresentatief. *Max Havelaar* was ergens rond de eeuwwisseling beknopt en slecht vertaald, later verschenen drie romans van Vestdijk, een vroegtijdig gestaakte aanzet met Hermans in de jaren zestig, Mulisch en Reve met verhalen in een pocketbloemlezing. Van de Vlamingen enkel een aantal stokoude boeken van Timmermans. Alleen Jan Wolkers was goed vertegenwoordigd en vrij bekend bij ons.

Gelukkig begon rond deze tijd Ingrid Wikén-Bonde, de welverdiende Nijhoffprijswinnares van 1979, met haar vertaalwerk. En in zekere zin is het dankzij haar dat ik vanavond hier als de bekroonde sta. Ik beschouw mezelf niet als leerling, maar als een navolger van haar saneerwerk.

Mijn eigen weg naar de Lage Landen is kronkelend maar doelbewust en, eenmaal serieus betreden, zonder aarzeling geweest. Aanvankelijk was ik niet meer dan gewoon geïnteresseerd in wat er toe ging in deze moerassige streken met hun vreemde Platduits-klinkende taal. Van enige literatuur had ik zo goed als geen woord gelezen. Vestdijk kende ik van naam, misschien ook Multatuli. Wolkers werd al in 1969 vertaald, ik was nogal onder de indruk van *Turks fruit* geraakt – maar niet meer dan de gewone Zweedse literatuurlijfhebber. Een keer, in 1971 als lifter, was ik langs Amsterdam gekomen maar verder koesterde ik gewoon de gangbare Zweedse vooroordelen: de zwarte visie van Nederland als junkie-paradijs en een markt waar je van alles kon kopen en verkopen en de witte kleinburgerlijke droom van tulpenvelden en Delftsblauwe tegels.

Vlaanderen daarentegen was, naast Polen, het bloedend hart van Europa, ik had over WO I gelezen en het IJzerfront werd verbeeld in een populair Zweeds chanson, *Het allermooiste lied over de liefde*.

Zover was ik veertien jaar geleden toen ik het werk van Louis Paul Boon leerde kennen. Drie van zijn romans, *De Kapellekensbaan*, *Menuet* en *Mijn kleine oorlog*,

kwamen in 1976 in het Zweeds uit en als ik die, vooral eerstgenoemde, las was dat letterlijk een openbaring. En dat op ten minste twee manieren: ten eerste had je zijn verteltrant, die een nieuwe richting voor mijn eigen schrijven kon aanwijzen. In die tijd zat ik echt in een impasse verstrikt – bijna manisch was ik op zoek naar draden die me uit een ontoereikende en nogal sociaal-realistische schrijfwijze konden leiden. Boon bleek de draad te zijn. In hoeverre mijn eigen romans door de zijne worden beïnvloed zal ik dankbaar aan het oordeel van iemand anders overlaten.

Unieker is wel het feit dat Boon, en Boon alléén, mij tot het leren van het Nederlands heeft aangespoord. Zo is het echt gebeurd: ik ging naar een boekhandel in Stockholm om *Teach yourself Dutch* te kopen, verwachtend dat ik heel vlug al die onvertaalde boeken van Boon zou kunnen lezen. Het ging, op het nippertje en uiteraard zonder enig gevoel voor de nuances in zijn taalgebruik; met moeite heb ik *De bende van Jan de Lichte* doorgeworsteld. Aldus was ik – tenminste met één teen – binnen een taalgebied en een literatuur geraakt, waarin spoedig heel wat meer dan Boontje de moeite waard zou blijken. In 1979 ging ik voor 't eerst als een tikkeltje *native speaking* naar Nederland en Vlaanderen.

Wat er dan volgt behoort tot de geschiedenis, of liever gezegd tot de aparte en separate tak van mijn bellettrie die vertalen heet. Wanneer ikzelf geen schrijver was zou ik het nooit aandurven de grote, en soms meesterlijke, literatuur te vertalen. Zonder dit jarenlang zoeken naar de juiste uitdrukkingen van menselijke emoties in het Zweeds zou ik niet meer dan een gewoon lezer zijn. Een tekst op een verantwoorde en juiste manier vertalen is voor mijn gevoel te vergelijken met wat een schrijver doet als hij ingewikkelde gebeurtenissen of subtiele zinnenprikkelingen moet vertolken. Het spreekt dus vanzelf dat ik alleen boeken aanvat die mijn hart, mijn hersens en mijn lichaam na staan. Mijn zuivere taalkennis berust op deze vrij subjectieve factoren. Als gevolg daarvan bestaan er voor mij geen *moeilijke* boeken, alleen boeken die mij wel of niet aanspreken.

Zou je dus kunnen beweren dat ik een nieuw en zelfgekozen thuis heb gevonden in de Lage Landen? Nee, helemaal niet. Ik verlang er niet naar. Ik hou van het vreemd zijn, het grenzen verleggen en het klappen op z'n Nederlands en nog een handvol talen: zoiets lijkt mij bijster noodzakelijk voor elke schrijver – ook als hij niet als vertaler werkzaam is. In ruime zin geldt iets dergelijks voor de Noord-Nederlandse auteurs die ik vertaalde: J. Bernlef, Oek de Jong en Adriaan van Dis. Natuurlijk, die drie zijn heel verschillend t.a.v. stijl, motieven en sentiment, maar hun boeken spelen vaak in het buitenland. Ze zijn mijn nauwkeurig uitgezochte *Wahlverwandschaften*.

Natuurlijk kan en moet je niet je wortels en de vanouds vertrouwde plekken geheel ontwijken en negeren. Op dit terrein kwam ik 'mijne' Vlamingen – Hugo Claus en Monika van Paemel – tegen. In hun beider werk zie ik een gevecht met het verleden én het heden, een steeds opnieuw herhaalde inventarisatie van het verdriet van niet alleen België. Dáármee voel ik me ook verwant, als burger van een land dat grote veranderingen ondergaat, stilaan zijn nationale trauma's ontdekkend wat onhandig een Europese identiteit aan het proeven is.

En zo, ten slotte, ben ik bij wat ik het allereerst heb gevonden toen ik mijn mijmeren begon voor dit dankwoordje. Het Nederlandse ‘vertalen’ en ‘vertaler’ klinkt volgens mij nogal klinisch, bijna alsof het om een machine gaat. In het Zweeds zegt men ‘översättare’, dus hetzelfde als overzetter. In de dikke van Dale staat als eerste betekenis van dat woord: ‘iemand die overzet met een vaartuig’. Prachtig, daar heb je het!

Boeken – om een beeld aan de Nederlandse schrijver K. Schippers te ontlenuen – zijn geen vissen die op eigen houtje uit hun taalgebied zwemmen. Ze horen immers hoog en droog thuis. Om ze echter te verplaatsen buiten hun verwante kring moet er een veerman, een overzetter klaar staan. Het vertaalwerk is dus een soort varen, ditmaal niet over de dodenrivier Styx, maar op de Babylonische golven die kunstmatige grenzen opwerpen.